

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

ПРАВО

Випуск 57

Том 2

Ужгород-2019

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Бевз С.І. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
Васюк М.М. АКРЕДИТАЦІЯ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	11
Гедульянов В.Е. АМОРАЛЬНІСТЬ ТА НЕВІДПОВІДНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ АБО БЕРЕ УЧАСТЬ У ВЧИНЕННІ КОРУПЦІЙНОГО ДІЯННЯ, ВИМОГАМ (КРИТЕРІЯМ) ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВІ ІДЕНТИФІКУЮЧІ ОЗНАКИ ТАКОГО ДІЯННЯ.....	15
Дьордьяй В.І. АНТИКОРУПЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	19
Золотухіна Л.О. ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ.....	23
Калюжна С.В. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	28
Кравчук М.Ю. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ БІОЛОГІЧНОМУ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	35
Мельник С.М. СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ.....	39
Правоторова О.М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	42
Раїмов Р.І. ДОСВІД ЗАХІДНИХ КРАЇН У ПИТАННІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ.....	46
Шемчук В.В. ЗАХИСТ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩА ЯК СКЛАДНИК ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ.....	49
Ширшикова Р.М. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО ЗМІСТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	53

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Берило О.Г. ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ.....	57
Йосипів Ю.Р., Московчук М.О., Туз Н.Д. ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ (ФУРГОНІВ) ЯК ЕЛЕМЕНТ ТАКТИЧНИХ МЕТОДІВ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ.....	61
Митрофанов І.І., Лисенко І.В. ЗАХВОРЮВАННЯ ЯК НАСЛІДОК УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ.....	66
Продан Т.В. ЗЛОЧИННА ВОЛЯ ЖІНОК, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ.....	71

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Балан М.В., Літвін Ю.І. ПОРУШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	77
Бондар В.С., Пец Д.М. СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ: ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	83
Волкова І.М. ЮРИДИЧНІ ФАКТИ-СТАНИ В ДИНАМІЦІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	92

Лоскутов Т.О. ПРОБЛЕМИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У СКОЄННІ ЗЛОЧИНУ.....	97
Максименко Н.В. ОСКАРЖЕННЯ ПІДОЗРИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	102
Маринів В.І. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ УХВАЛ СЛІДЧОГО СУДДІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	108
Страшок А.А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	112
Цюприк І.В. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МАЙНОВОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВЧИНЕНИМ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТОМ.....	118
Чечіль Ю.О. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ НЕРУХОМОГО МАЙНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	123

РОЗДІЛ 10

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Ельмагаріз Емал. ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЙОРДАНІЇ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	129
Мельник О.В. ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ.....	133

РОЗДІЛ 11

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Алексеев С.О. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ СУДОЧИНСТВО В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ.....	137
Магеррамов Фуад Микаил оглы. ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ.....	146
Переш І.Є., Зан М.І., Когут М.Г., Яцко Н.П. ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА В УГОРЩИНІ ТА РУМУНІЇ.....	153
Пономаренко М.М. ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ ООН З ПРАВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	159
Санченко А.Є. СТАЛИЙ РОЗВИТОК І НАЛЕЖНЕ УПРАВЛІННЯ: ДІАЛЕКТИЧНА ЄДНІСТЬ В ІНТЕРЕСАХ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	163

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

WITNESS PROTECTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Страшок А.А.,

*аспірант кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Основним питанням, яке висвітлює автор у статті, є забезпечення безпеки свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї у кримінальному провадженні в Україні. Автором наводиться перелік нормативно-правових актів і підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують це питання. У статті надається аналіз чинного Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Автор акцентує увагу на розкритті змісту поняття «забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні», а також надає перелік осіб, які належать до числа «близьких родичів і членів сім'ї» свідка. Перелічено підстави, приводи для застосування заходів захисту, а також види заходів безпеки, які застосовуються до цих осіб і конкретизовані у чинному Кримінальному процесуальному кодексі. Наведено органи, до компетенції яких належить прийняття рішення про застосування заходів забезпечення безпеки, та органи, які здійснюють застосування цих заходів. Автором висвітлено підстави для скасування застосованих заходів захисту до свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї у кримінальному провадженні.

У статті надається аналіз проєкту нового Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», який на сьогодні перебуває на розгляді у Комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України. У цьому проєкті нововведеннями є доповнення переліку заходів захисту новими видами та поділ їх залежно від характеру та природи загроз на перший і другий ступені, введення єдиного органу, до компетенції якого буде належати забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, – Національної служби захисту, укладання угоди про взаємодію та меморандуму про взаємодію тощо.

Наприкінці статті автором висвітлено питання забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні у Сполучених Штатах Америки. Розглянуто впровадження Програми захисту свідків «WITSEC» (United States Federal Witness Protection). Наведено процедуру включення особи до цієї програми захисту свідків, а також порівняння державної програми захисту свідків і програми захисту свідків у Сполучених Штатах Америки.

Ключові слова: свідок, близькі родичі та члени сім'ї, забезпечення безпеки, кримінальне провадження.

The main issue that the author describes in this article is to ensure the safety of the witness, as well as close relatives and family members in criminal proceedings in Ukraine. The author gives a list of regulatory legal acts and sub-normative legal acts regulating this issue. The article provides an analysis of the current Law of Ukraine "On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings", which was adopted on December 23, 1993. The author focuses on the disclosure of the concept of "ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings", as well as providing a list of persons belonging to the number of "close relatives and family members" of the witness. The reasons, the reasons for the application of protection measures, as well as the security measures that are applied to the given persons and specified in the current Criminal Procedure Code, are listed. The bodies responsible for deciding on the application of security measures and the bodies that implement these measures are presented. The author describes the grounds for the abolition of the protection measures applied to the witness, as well as close relatives and members of his family in criminal proceedings.

The article provides an analysis of the draft new Law of Ukraine "On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings", which is currently under consideration by the Committee on Legislative Support of Law Enforcement Activities of the Verkhovna Rada of Ukraine. In this project, innovations are an addition to the list of measures for the protection of new species and their division depending on the nature and nature of threats to the first and second degrees, the introduction of a single body, whose competence will include the security of persons involved in criminal proceedings – the National Security Service, concluding a cooperation agreement and a memorandum of engagement, etc.

At the end of the article, the author addresses security issues for those involved in criminal proceedings in the United States of America. The Witness Protection Program WITSEC (United States Federal Witness Protection) is being considered. The procedure for including a person for this witness protection program, as well as a comparison of the state witness protection program and witness protection program in the United States, is provided.

Key words: witness, close relatives and family members, security, criminal proceedings.

Постановка проблеми. У практиці кримінальних проваджень непоодинокими є випадки, коли свідки відмовляються давати показання, повідомляють неповні чи не чіткі відомості або взагалі можуть відмовитися від попередніх показань, побоюючись за можливий фізичний чи моральний вплив на них або їхніх близьких родичів і членів сім'ї. Свідки, яким загрожує небезпека, інколи свідомо відмовляються від охорони, розуміючи, що вона буде не

спроможна захистити їх від небезпеки, яка їм загрожує. Це пояснюється недовірою наших громадян до правоохоронних органів і відсутністю ефективності в діяльності цих органів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Відмова свідка давати показання негативно впливає на перебіг розслідування кримінального провадження – гальмує його або призупиняє взагалі. Тому забезпечення безпеки цих осіб є одним із голо-

вних завдань нашої держави. Саме цими обставинами пояснюється необхідність написання статті, її логіка та зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях висвітленню питання забезпечення безпеки свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї приділялася значна увага. Вивченням питання забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, займалися такі науковці, як С. Томин, О. Гриньків, І. Басиста, М. Азаров, А. Ахпанов, О. Зайцев та інші. Водночас ця тема потребує постійної наукової уваги, оскільки сучасне суспільство перебуває в постійному розвитку.

Метою статті є дослідження питання щодо забезпечення безпеки свідка, який бере участь у кримінальному провадженні, а також його близьких родичів і членів сім'ї, та критичний аналіз проєкту нового Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Виклад основного матеріалу. Конституція України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Сьогодні важко уявити будь-яке кримінальне провадження без наявності такого учасника, як свідок. Саме свідок із числа осіб, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню, відіграє в ньому особливу роль. Оскільки саме він є тією особою, яка або була присутня на місці вчинення злочину і безпосередньо сприймала всі обставини злочину, або володіє чи може володіти відомостями про факти, що підлягають доказуванню.

Нині основним нормативно-правовим актом у сфері забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, є Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», що був прийнятий 23 грудня 1993 р. (далі – Закон). У цьому нормативно-правовому акті дано визначення поняття «забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», визначено осіб, які мають право на забезпечення безпеки, органи, до компетенції яких належить захист цих осіб, підстави застосування заходів безпеки, їхні види та інше.

Як зазначено у ст. 1 Закону, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, полягає у здійсненні правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, із метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. До осіб, які мають право на забезпечення безпеки і перелічені у ст. 2 Закону, відносять свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї.

До числа «близьких родичів та членів сім'ї» ст. 3 КПК України відносить чоловіка, дружину, батька, мати, вітчима, мачуху, сина, дочку, пасинка, падчерку, рідного брата, рідну сестру, діда, бабу,

прадіда, прабабу, внука, внучку, правнука, правнучку, усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особу, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, зокрема осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [2].

Слід зауважити, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не містить спеціальних статей, які б регулювали питання забезпечення безпеки свідка, котрий бере участь у кримінальному провадженні, та/або близьких родичів і членів його сім'ї, на відміну від КПК 1960 р. Останній у своєму змісті містив ст. ст. 521 (Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві), 522 (Права і обов'язки осіб, щодо яких здійснюються заходи безпеки), 523 (Нерозголошення відомостей про особу, щодо якої здійснюються заходи безпеки), 524 (Порядок скасування заходів безпеки), 525 (Оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх застосування) [3]. На нашу думку, такий підхід є виправданим, оскільки: – по-перше, виключає можливість дублювання нормативного регламентування забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства; – по-друге, регламентування цього питання окремим законом дає можливість докладніше і повніше врегулювати всі питання, які виникають під час застосування цього правового інституту.

До підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють питання забезпечення безпеки свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї належать такі: Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, яке передбачає державний захист суддів, працівників суду та правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 18 червня 1999 р. № 10; Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок вирішення питання переселення в інше місце проживання, надання житла, матеріальної допомоги та працевлаштування осіб, взятих під державний захист» від 26 червня 1995 р. № 457; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про створення у структурі міліції громадської безпеки спеціальних підрозділів для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 28 червня 1997 р. № 335-р.

На підставі аналізу названих вище правових актів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, можна зробити висновок, що підстави і порядок їх застосування знайшли своє достатнє регламентування. Хоча зрозуміло, що окремі положення потребують змін, корегування чи доповнення. Саме цим зумовлене розроблення проєкту нового закону з цього питання. Для здійснення його критичного аналізу вважаємо за доцільне розкрити основні положення чинного Закону.

Підставами для застосування заходів забезпечення безпеки свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї у кримінальному провадженні є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їхньому

життю, здоров'ю, житлу і майну (ст. 20 Закону). У свою чергу, приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки може бути: а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича; б) звернення керівника відповідного державного органу; в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Вважаємо, що під час вирішення питання про наявність підстави застосування заходів забезпечення безпеки необхідно обов'язково враховувати обставини конкретного кримінального провадження. Такими, зокрема, можуть бути: тяжкість кримінального правопорушення, характеристика особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження і свідка, щодо якого можуть бути застосовані заходи безпеки, важливість показань свідка для кримінального провадження.

Закон розділяє органи, до компетенції яких належить прийняття рішення про застосування заходів безпеки, і органи, які безпосередньо здійснюють заходи безпеки. До числа перших належать слідчий, прокурор, суд, у розпорядженні яких перебувають кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, а також орган (підрозділ), що здійснює оперативно-розшукову діяльність. У певних випадках, передбачених ст. 206 КПК України, – слідчий суддя.

Наприклад, 30 січня 2018 р. у кримінальній справі № 175/3984/17 по обвинуваченню у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 186 КК України, суддею Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області було постановлено ухвалу про застосування до свідка заходу захисту, передбаченого ст. 7 п. «б» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а саме: видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку [4].

Рішення про застосування заходів захисту повинно бути прийнято в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно (ст. 22 Закону).

До органів, які здійснюють заходи безпеки, відносять такі: спеціальні підрозділи органів служби безпеки, Державне бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національного антикорупційного бюро України. Безпеку осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні провадження перебувають у розпорядженні податкової міліції або суду, забезпечує за їхнім рішенням один із вказаних вище органів.

Заходами забезпечення безпеки, відповідно до ст. 7 Закону, є такі: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів і зміна зовнішності; ґ) зміна місця роботи або навчання; д) переселення в інше місце проживання; е) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;

є) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; ж) закритий судовий розгляд [5].

Однак це не вичерпний перелік заходів, які можуть бути застосовані. В кожному кримінальному провадженні залежно від характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть застосовуватися й інші заходи безпеки.

Важливо зазначити, що можливе застосування як одного, так і декількох заходів безпеки.

Пункти «ж» і «з» ч. 1 ст. 7 Закону мають суто процесуальний характер, які конкретизовані в чинному Кримінальному процесуальному кодексі. До таких заходів забезпечення безпеки належать такі:

- заборона допиту як свідків осіб, до яких застосовані заходи безпеки, щодо дійсних даних про них, та осіб, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, щодо цих даних (п. п. 9, 10 ч. 2 ст. 65 КПК України);

- особливий порядок ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, за якого на вивчення надаються матеріали за винятком тих, що стосуються застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (ч. 1 ст. 221 КПК України);

- проведення під час досудового розслідування допиту, впізнання у режимі відеоконференції – під час трансляції з іншого приміщення (ст. 232 КПК України);

- порядок ознайомлення з матеріалами кримінального провадження після призначення справи досудового розгляду, за якого матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються (ч. 2, 3 ст. 317 КПК України);

- специфіка допиту свідка, який потребує забезпечення безпеки, за якого у виняткових випадках суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, зокрема за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливає його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них. У разі, якщо є загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. Перед постановленням відповідної ухвали суд зобов'язаний з'ясувати наявність заперечень сторін кримінального провадження проти проведення допиту свідка в умовах, що унеможливають його ідентифікацію, і в разі їх обґрунтованості відмовити у проведенні допиту свідка в порядку, визначеному цією частиною (ч. 9 ст. 352 КПК України), тощо [6, с. 110–135].

Підставою для скасування заходів безпеки щодо свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї, згідно зі ст. 21 Закону, може бути таке: а) закінчення строку конкретного заходу безпеки; б) усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, узятих під захист; в) систематичне невиконання особою,

взятою під захист, законних вимог органів, що забезпечують безпеку, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування.

Заходи забезпечення безпеки скасовуються у зв'язку з: а) поданням заяви учасником кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, щодо якого були застосовані заходи безпеки; б) отримання достовірної інформації про усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб. За наслідками прийняття рішення про скасування заходів захисту орган, до компетенції якого належить прийняття рішення про застосування заходів безпеки, вносить вмотивовану постанову або ухвалу.

У 2018 р. було представлено проєкт нового Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», так званий «закон Аміни Окуєвої».

«Сучасний стан захисту свідків в Україні характеризується тим, що у структурі майже кожного правоохоронного органу України функціонує спецпідрозділ, який займається захистом свідків: Національна поліція, СБУ, НАБУ, недовзі – Державне бюро розслідувань... Функція забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має зосереджуватись в єдиному правоохоронному органі – Національній службі захисту свідків і потерпілих», – йдеться у пояснювальній записці до проєкту нового Закону.

Отже, новелою проєкту нового Закону є створення правоохоронного органу – Національної служби захисту, до компетенції якої буде належати забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також здійснення організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла та майна таких осіб від протиправних посягань.

Також цим проєктом розширено перелік осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні та мають право на забезпечення безпеки.

Новинкою є доповнення переліку заходів захисту новими видами та поділ їх залежно від характеру та природи загроз, на перший та другий ступені. Заходи забезпечення безпеки особи відповідно до програми захисту другого ступеня застосовуються виключно у кримінальних провадженнях про злочини проти основ національної безпеки України, тяжкі чи особливо тяжкі злочини, учинені організованими групами чи злочинними організаціями, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також про корупційні правопорушення, учинені державними службовцями категорії А; щодо всіх інших – заходи першого ступеня.

Як підставу для застосування програми захисту першого або другого ступенів запропоновано розглядати також готовність осіб, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, співпрацювати з органами, що здійснюють правосуддя або органами досудового розслідування.

Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки відповідно до програми захисту першого ступеня може бути: заява особи, члена її сім'ї або

близького родича; повідомлення (ухвала) слідчого, прокурора, слідчого судді, судді або іншого працівника правоохоронного органу про загрозу життю, здоров'ю, житлу чи майну особи, яка має право на забезпечення безпеки; звернення керівника відповідного державного органу; отримання оперативної та (або) іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб. Приводом для застосування заходів безпеки другого ступеня може бути лише: клопотання (повідомлення, постанова, ухвала) слідчого, прокурора, слідчого судді, судді або іншого працівника правоохоронного органу про загрозу життю, здоров'ю, житлу чи майну особи, яка має право на забезпечення безпеки.

На відміну від чинного Закону, в проєкті змінено органи, до компетенції яких належить прийняття рішення про застосування заходів безпеки, та змінено порядок прийняття такого рішення. Рішення про застосування програми першого ступеня захисту приймається керівником або особою, що його заміщує, органу служби безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції, Державного бюро розслідувань, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, відповідно до підслідності (ч. 2 ст. 4 проєкту нового Закону). У свою чергу, рішення про застосування програми захисту другого ступеня приймається Головою Національної служби захисту за погодженням із Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або його заступником (ч. 4 ст. 4 проєкту нового Закону).

Прийняття рішення про застосування заходів безпеки першого або другого ступеня обов'язково передусім перевірка наявності та ступеня реальної загрози безпеці особи, її житлу чи майну, яка здійснюється не більше 10 днів для заходів безпеки першого ступеня та 30 днів для другого ступеня.

У разі наявності реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну, під час такої перевірки до особи можуть бути застосовані тимчасові засоби захисту.

Прийняте рішення про включення особи до державної програми першого ступеня захисту оформлюється шляхом укладання угоди про взаємодію, другого ступеня – меморандуму про взаємодію.

Підстави для скасування рішення про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (зокрема, й свідка), проєктом нового Закону розширені та доповнені такими: – «особа, щодо якої здійснювались заходи забезпечення безпеки, втратила статус у конкретному кримінальному провадженні»; – «встановлення факту завідомо неправдивого повідомлення суду, прокурору, слідчому, органу досудового розслідування або Національному антикорупційному бюро України про вчинення злочину чи корупційного правопорушення особою, яку було взято під захист у зв'язку з таким повідомленням»; – «встановлення факту завідомо неправдивого показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, засудженого під час кримінального провадження, якщо цих осіб було взято під захист у зв'язку з такими свідченнями або

наданням таких висновків»; – «добровільна відмова особи, до якої застосовується програми захисту першого-другого ступенів, від участі у цих програмах».

У разі виникнення підстав для скасування заходів забезпечення безпеки орган, який забезпечує безпеку, виносить мотивовану постанову [7].

Щодо названих вище новел проєкту нового закону про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, варто зазначити, що майже у всіх цивілізованих країнах світу діють системи захисту осіб, які є учасниками кримінального провадження. Наприклад, саме у 1971 р. у США вперше у світі запрацювала Програма захисту свідків «WITSEC» (United States Federal Witness Protection), яка спочатку призначалася виключно для боротьби з італійською мафією, проте з розвитком суспільства та з дієвістю цієї програми її дія була поширена й на інші сфери поліцейської діяльності. Фактично ця програма була заснована в середині 1960-х рр. Джеральдом Шуром, який тоді був прокурором у підрозділі спостереження та спеціальних операцій відділу організованої злочинності та рекету Міністерства юстиції США [8, с. 431–435].

Органом, який здійснює забезпечення безпеки свідків, є Служба маршалів США, яка підконтрольна Міністерству юстиції США. Певні штати, такі як Каліфорнія, Коннектикут, Іллінойс, Нью-Йорк, Техас, а також Федеральний округ Колумбія, мають свої власні Програми захисту свідків для випадків, які не підпадають під юрисдикцію федеральної програми. Однак рівень такого захисту у програмах штату є менш дієвим.

Рішення про включення особи до Програми захисту свідків приймає помічник прокурора штату або округу на підставі конфіденційного запиту, в якому описується необхідність його застосування, а також надається повна характеристика свідка.

Перші 11 років вказана Програма поширювала свою дію виключно на свідків чи на справи, які стосувались організованої злочинності. Однак 1982 р. був прийнятий «Закон про захист жертв і свідків злочину», яким розширено перелік підзахисних суб'єктів. Також цим Законом було введено обов'язковість дачі пояснень великому журі. У свою чергу, на прокурора покладалася обов'язок довести важливість показань свідка для цього кримінального провадження. [9, с. 194–198].

12 жовтня 1984 р. у США був прийнятий «Закон про посилення безпеки свідка». Саме він є основою сучасного інституту безпеки свідків. Цим Законом закріплено види заходів захисту, які застосовуються для безпеки свідків: – переселення на нове місце проживання свідка і забезпечення його безпеки іншими засобами захисту, якщо є загроза його життю. Разом із ним відправляють і його родину або близьких йому людей, через яких може бути здійснений тиск; – видача свідку нових документів, що засвідчують особу; – виплата грошей на життєво необхідні витрати, зокрема пов'язані з переїздом; – надання допомоги з працевлаштування. Однак це не виключний перелік заходів. На практиці можуть застосо-

уватись й інші заходи соціального чи фізичного захисту. Наприклад, після ухвалення рішення про надання захисту Служба маршалів США допомагає свідку та членам його родини змінити імена та місце проживання. Рекомендується, щоб вони брали собі нове прізвище, а імена чи ініціали залишали незмінними. Вони проходять державну процедуру зміни імені, отримують нові документи, але записи про цю зміну стають засекреченими. Після цього Служба маршалів США допомагає свідку облаштуватись на новому місці. Ця допомога включає його працевлаштування, допомогу в пошуках житла та в разі необхідності – надання фінансової допомоги. Також Служба маршалів США зазвичай попереджає місцеві правоохоронні органи про присутність на території їхньої юрисдикції свідка.

Особа включається до Програми захисту свідків, укладаючи контракт із державою [10, с. 24–27].

Висновки. Аналізуючи вищевикладене, вважаємо, що вітчизняним законодавством регламентовано питання, що стосуються безпеки свідка, а також близьких родичів і членів його сім'ї. Однак у зв'язку з недовірою нашого суспільства до правоохоронних органів і неефективністю діяльності в цій сфері таких органів такий інститут існує лише на папері. На нашу думку, чинне законодавство потребує змін шляхом внесення їх до чинного Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» або ж прийняття нового Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», який сьогодні перебуває на розгляді в Комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України.

Нове нормативне регулювання повинно стосуватися: 1) створення єдиного правоохоронного органу, до компетенції якого буде належати захист осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; 2) врегулювання необхідності проведення перевірки органом, який приймає рішення про застосування заходів захисту, важливості показань свідка для цього кримінального провадження; 3) застосування заходів забезпечення безпеки до осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні лише щодо тяжких та особливо тяжких злочинів; 4) обов'язкової перевірки органом, який приймає рішення про застосування заходів захисту, реальності загрози життю, здоров'ю, житлу і майну такої особи; 5) перевірки органом, який приймає рішення про застосування заходів захисту, відносин між свідком та обвинуваченим.

Порівнюючи державну систему захисту свідків і Програму захисту свідків США, можна підсумувати, що захист свідків у США, на відміну від України, є більш дієвим. Ним користується велика кількість людей. Така відмінність між країнами пояснюється як недостатнім законодавчим регулюванням порядку застосування заходів безпеки до свідків, так і не належним його застосуванням, перш за все, як уже зазначалось у статті, у зв'язку з недовірою громадян до правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, прийнята від 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.02.2019).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 25.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.02.2019).
3. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 грудня 1960 р. зі змінами і доповненнями, станом на 1 березня 2011 р. Харків : Право, 2011. 232 с.
4. Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 30 січня 2018 р., судова справа № 175/3984/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73311366>.
5. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. N 3782-XII. Дата оновлення: 08.10.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення: 20.02.2019).
6. Качмар Б.М. Механізм забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (кримінальний процесуальний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 198 с.
7. Проект Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», внесений на розгляд Верховної Ради України 8 червня 2018 р. № 8457. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6IX00A.html
8. Фурс С.І. Принцип забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: порівняльно-правовий аспект. *Порівняльне аналітичне право*. 2018. № 4. С. 431–435.
9. Серебрянський П.В. Порівняльно-аналітична характеристика правового регулювання застосування заходів забезпечення безпеки до учасників кримінального процесу (зарубіжний досвід формування правової доктрини). *Право і суспільство*. 2016. №3. С. 194–198.
10. Ноздренко М.В. Міжнародний досвід із забезпечення безпеки осіб, взятих під захист. *Економіка, фінанси, право*. 2015. № 5. С. 24–27.